

**ПрАТ «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

ЛІЧЕНКО ІГОР ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 368.021

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВІЯВЛЕННЯ
ТА РОЗКРИТТЯ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ
В ПРОЦЕСІ СТРАХУВАННЯ**

Спеціальність 21.07.01 – забезпечення державної безпеки України

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом».

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор
СТРЕЛЬБИЦЬКА Лілія Миколаївна,
ПрАТ «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління
персоналом», професор кафедри національної
безпеки.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук
ПЕТРОВ Станіслав Геннадійович,
Служба зовнішньої розвідки України, заступник
директора Департаменту СЗР;

кандидат юридичних наук
СТРИПКО Максим Ярославович,
Служба безпеки України, консультант-експерт
департаменту СБУ.

Захист відбудеться «22» липня 2021 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.142.05 ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» за адресою: 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у Міжнародному бібліотечно-інформаційному центрі ім. Ярослава Мудрого ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» за адресою: 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2.

Автореферат розіслано «21» червня 2021 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Ю. Тимошенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Процес розбудови України як демократичної, правової, соціальної держави, характеризується тим, що одним із пріоритетних завдань є забезпечення економічної безпеки, що гарантує незалежність країни, умови стабільності та ефективної життєдіяльності суспільства. У контексті європейської інтеграції України це завдання набуває значення стратегічної мети та вимагає від держави формування механізму протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам економічній безпеці, негативний вплив яких робить її вразливою перед зовнішніми викликами, суттєво послаблює позиції на світовій арені.

В умовах загострення соціально-економічних проблем в Україні внаслідок зовнішньої агресії та пандемії COVID-19 забезпечення економічної безпеки держави набуло особливої актуальності. Нагальною є проблема виявлення та розкриття загроз економічній безпеці України в процесі страхування, визначення сутності та місця безпеки ринку страхових послуг в економічній безпеці держави та формування системи управління економічною безпекою страхової компанії.

За міжнародними рейтингами, рівень економічного розвитку країни визначають за рівнем організації страхового ринку, який за дохідністю у багатьох країнах випереджає промисловий та банківський сектори. Нині лідерами світового ринку страхування є США та Китай, однак пандемія спричинила різке уповільнення економічної активності страхових компаній у всьому світі, що завдало їм великих збитків і навіть скоротило кількість об'єктів страхування.

В Україні ринок страхування є незначним за обсягом активів і за рівнем споживання страхових послуг. Вітчизняні страхові компанії підпадають під потенційний негативний вплив ризиків, які можуть загрожувати їх платоспроможності та мати негативні наслідки для споживачів послуг страхування. Зокрема, показник проникнення (Insurance Penetration ratio), що визначається як співвідношення обсягу залучених страхових премій до ВВП, становить 1,4 %, з них «non-life» (інші види страхування) – 1,3 % (для порівняння, у Європі – 5,0 %, в середньому у світі – 6,1 %). З-поміж 88 країн Україна за цими показниками споживання послуг загального («non-life») страхування посідає 73 місце та послуг страхування життя – 82 місце. Лідерами за цим показником страхування у світі є Великобританія, Японія та Франція.

За інформацією Національного банку України, загальна кількість страхових компаній України станом на 30 квітня 2021 р. становила 192, з них 173 ризикових компанії («non-life») та 19 лайфових («life», страхування життя) (у 2020 р. кількість страхових компаній скоротилася до 215, з яких 196 спеціалізувалися на ризиковому страхуванні та 19 – на страхуванні життя, 2019 р. – 233 (210 та 23 відповідно), 2018 р. – 281 (251 та 30 відповідно). Отже, простежується тенденція до скорочення кількості страхових компаній (у 2020 р. порівняно з 2019 р., їх кількість зменшилася на 18, у 2019 р. порівняно з 2018 р., – на 48). На думку експертів, однією з причин цього є недостатньо ефективна система управління ризиками страхових компаній.

Водночас Національний банк України констатує, що за підсумками 2020 р. страховики продемонстрували рекордні прибутки – 2,2 млрд грн. Рентабельність активів сегменту становить 3,4 %, що є найкращим показником серед усіх небанківських фінансових установ.

Зазначене свідчить про необхідність розробки напрямів стабілізації функціонування страхового ринку, виявлення критичних загроз економічній безпеці України в процесі страхування.

Аналіз наукової літератури, присвяченої проблемі конкретизації загроз економічній безпеці, дає підстави стверджувати, що вона є актуальною та досі не була об'єктом окремого наукового дослідження. Тому доцільно провести аналіз особливостей економічної безпеки страхових компаній, зважаючи на велику кількість загроз, що нині супроводжують їх господарську діяльність і безпосередньо впливають на стан національної безпеки.

Теоретичні основи економічної безпеки, механізм її забезпечення та критерії оцінювання досягнутого рівня безпеки досліджували такі науковці: Л. Абалкін, Л. Акімова, О. Арєф'єва, **О. Барановський**, О. Білорус, І. Бінько, Т. Васильців, З. Варналій, О. Власюк, В. Геєць, В. Горбулін, Б. Губський, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, С. Ілляшенко, В. Кириленко, О. Кириченко, А. Кислий, Г. Козаченко, О. Комеліна, А. Копан, Т. Кузенко, В. Ліпкан, О. Ляшенко, В. Мартинюк, С. Мочерний, В. Мунтіян, О. Новікова, В. Онищенко, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Покропивний, В. Пономарєв, П. Пригунов, О. Прокопчук, В. Сазонов, Н. Сисоліна, Р. Сніщенко, Л. Стрельбицька, А. Сухоруков, В. Ткачук, М. Флейчук, В. Франчук, Л. Шалієвська, Л. Шевченко, С. Шкарлет, В. Шлемко та ін.

Важливе значення для дослідження мали основоположні концепції вчених, які зробили суттєвий внесок у розвиток проблематики економічної безпеки страхових компаній, зокрема В. Вітлінського, Л. Донець, **А. Єрмошенко**, Д. Зеркалова, М. Зубка, Н. Мехеди, І. Мігус, П. Нікіфорова, І. Постнікової, В. Ортинського, О. Охріменко, Р. Тринька, Н. Ткаченко, Н. Чередніченка та ін.

Теоретичні та методологічні аспекти розвитку страхового ринку України висвітлено у працях таких іноземних і вітчизняних науковців та практиків, як: В. Базилевич, Л. Бевере, А. Василенко, О. Власенко, Н. Внукова, О. Гаманкова, Л. Горбач, Л. Гутко, А. Єпіфанов, М. Жилкіна, О. Заруба, Н. Зачосова, О. Козьменко, Т. Коупленд, Н. Машина, М. Мних, С. Осадець, Л. Орланюк-Малицька, В. Пасічний, Л. Рейтман, Є. Романенко, А. Самойловський, О. Слюсаренко, Н. Ткаченко, В. Унінець-Ходаківська, Н. Фесенко, І. Фисун, Д. Фролов, В. Фурман, Л. Хоріна, В. Шахов, А. Шихов, Р. Юлдашев, І. Юргенс, С. Юрій та ін.

Незважаючи на низку сформульованих принципово важливих положень у працях зазначених учених, залишаються невирішеними або дискусійними деякі питання. Зокрема, однозначно не визначено основні види безпеки, характерні для страхових компаній. Усі вчені дотримуються власних поглядів щодо її видів і методів управління безпекою цих компаній. Також потребують поглибленого аналізу питання використання страхування для мінімізації загроз економічній безпеці України. Зазначене вище обумовлює **актуальність** обраної теми дисертаційного дослідження, її практичну та теоретичну значущість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015); Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015); Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015); Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки (Указ Президента України від 26 лютого 2016 р. № 68/2016); Стратегії реформування державного управління України на період до 2021 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474-р); Стратегії реформування системи державного нагляду (контролю) (розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2017 р. № 1020-р); Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр. (постанова загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р.). Дисертацію виконано як частину Загального плану науково-дослідної роботи ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» на 2014–2018 рр. «Теоретико-методологічні засади становлення української державності і соціальна практика: політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми» (ДР № 0113U007698).

Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» 27 січня 2016 р. (протокол № 1) та уточнена 30 травня 2018 р. (протокол № 5).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу наукових, науково-публіцистичних джерел і чинного національного законодавства, узагальнення практики його реалізації визначити закономірності регулювання страхових взаємовідносин у сфері економічної безпеки України. На основі вивчення сутності та особливостей прояву ризику, оцінки економічних процесів охарактеризувати організаційно-правові механізми виявлення та розкриття загроз економічній безпеці України в процесі страхування.

Для реалізації зазначеної мети необхідно виконати такі *завдання*:

- визначити організаційно-правові засади організації діяльності суб'єктів страхових правовідносин щодо їх функціонування у сфері економічної безпеки України;
- сформулювати поняття, мету та завдання оцінювання ризиків в економічній сфері життя українського суспільства в аспекті організації страхової справи;
- надати характеристику ризиків учинення правопорушень, які пов'язані зі страховою справою, критеріїв оцінювання їх небезпеки для сталого функціонування економіки, організаційно-правових підходів до реагування на них правоохоронними органами при реалізації завдань захисту економічної безпеки України;
- охарактеризувати правові засади оцінювання ефективності діяльності суб'єктів страхових правовідносин, діяльність яких пов'язана зі сферою економічної безпеки України;

- з'ясувати сутність і види адміністративно-правових форм оцінювання ефективності діяльності суб'єктів страхових правовідносин з позиції забезпечення національних економічних інтересів і протидії загрозам економічній безпеці України;

- на основі характеристики загроз сталому функціонуванню економіки держави виокремити та охарактеризувати типологію правопорушень у сфері страхування;

- з позиції забезпечення економічної безпеки України визначити раціональну сукупність заходів, спрямованих на запобігання правопорушень у сфері страхування;

- розробити пропозиції щодо удосконалення механізму організаційно-правового регулювання діяльності суб'єктів страхових правовідносин як складової процесів забезпечення економічної безпеки України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час оцінювання суб'єктами страхової справи економічних процесів функціональності системи економічної безпеки.

Предмет дослідження – організаційно-правові засади виявлення та розкриття загроз економічній безпеці України в процесі страхування.

Методи дослідження. Методологічне підґрунтя дослідження становить цілісна та узгоджена система методів наукового пізнання, що дала змогу проаналізувати таке складне соціально-правове явище, як вплив регулювання страхових відносин на сталий розвиток суспільства, економічну безпеку України: *діалектичний* метод використано при формулюванні поняття «страхові відносини у сфері економічної безпеки», «оцінка ризиків для сталого розвитку суспільства», «страхове забезпечення економічної безпеки України», вивченні стану дослідження, організаційно-правового забезпечення запобігання ризикам в економічній сфері, аналізі правових засад формування та розвитку державної системи протидії загрозам економічній безпеці України як загрози національній безпеці (підрозділи 1.1, 1.3, 2.3, 3.1); *компаративний (порівняльно-історичний)* метод – при розгляді різних історичних моделей іноземних систем протидії загрозам в економічній сфері на державному рівні, іноземних практик реалізації державних стратегій та вимог міжнародно-правових документів із забезпечення сталого розвитку суспільства, генези наукової думки щодо напрямів запобігання ризикам національній економіці України в історичному аспекті, при формулюванні пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання страхових відносин в аспекті економічної безпеки (підрозділи 1.2, 1.3, 2.3, 3.1, 3.2); *системний* метод – при розгляді структури національної системи оцінки ризиків у сфері економічної безпеки України, основних загроз економічному благополуччю українського суспільства (підрозділи 1.1, 2.1, 2.3); *формально-юридичний* метод – при вивченні понятійно-категоріального апарату страхової сфери в аспекті забезпечення сталого функціонування економіки держави, нормативно-правових актів у сфері забезпечення економічної безпеки і страхової справи в Україні та іноземних країнах, міжнародно-правових документів (підрозділи 1.1, 1.3, 2.2, 2.3, 3.1), *порівняльно-правовий* метод – при вивченні

міжнародно-правових актів і законодавства іноземних країн з оцінки ризиків для економіки країн (підрозділи 1.3, 3.1); *статистичний* метод – при аналізі наслідків реалізації заходів страхування для економічних процесів у світі, систематизації хронології кризових процесів економіки і реагування на них системи оцінки ризиків на страховому ринку Україні та іноземних країн (підрозділ 2.1); *методи аналізу та синтезу* – при узагальненні практики страхування як невід’ємного елемента забезпечення успішного управління в економіці та її безпекою в Україні та іноземних країнах, розробці пропозицій щодо напрямів удосконалення системи національного страхування за напрямом економічної безпеки України (підрозділи 1.3, 3.2, 3.3).

Теоретичну базу дослідження склали роботи вітчизняних і іноземних фахівців у галузі забезпечення економічної безпеки і страхової справи, пов’язані з тематикою дисертаційного дослідження.

Нормативно-правовою основою дослідження слугували: Конституція України, законодавство України щодо забезпечення економічної безпеки, організаційно-правового забезпечення ефективного функціонування оцінки ризиків національній економіці суб’єктами страхування, чинне адміністративне законодавство, міжнародно-правові акти (конвенції, директиви тощо), законодавство з питань захисту економічної безпеки та національної безпеки загалом.

Емпіричну та інформаційну базу дисертації становили статистичні дані функціональних і галузевих міністерств та інших органів державної влади, податкової служби, Національного банку України, страхових компаній, показники, опубліковані в різних літературних і спеціальних джерелах, аналітичні та оглядові матеріали.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що представлена наукова праця є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням організаційно-правових засад виявлення та розкриття загроз економічній безпеці України в процесі страхування та визначення напрямів їх удосконалення. Розглянуто питання імплементації відповідних міжнародно-правових актів у національне законодавство в процесі створення національної системи оцінки ризиків для економічної безпеки України з використанням потенціалу суб’єктів страхування. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку науково-практичних висновків, положень і пропозицій, які віднесено до сфери забезпечення економічної безпеки України в процесі страхування, зокрема:

вперше:

- розроблено комплекс заходів щодо створення загальнонаціональної системи забезпечення економічної безпеки в процесах страхування;
- сформульовано принципи оцінки ризиків для сталого функціонування економіки держави в аспекті страхової справи;
- обґрунтовано необхідність удосконалення організаційно-правової системи запобігання загрозам сталому функціонуванню економіки держави, зокрема шляхом розвитку механізму страхування, забезпечення безпеки страхового ринку;

– сформульовано принципи, на основі яких повинно відбуватися створення інфраструктури страхового посередницького ринку;

удосконалено:

– визначення поняття «економічна безпека», в якому відображено предметно-сутнісні, юридично, економічно та організаційно значущі ознаки цього суспільного явища;

– визначення проявів, особливостей, закономірностей, тенденцій економічної безпеки, а також підходів до розуміння її сутності в Україні та окремих іноземних країнах;

– підходи до розробки єдиного, консолідуючого законодавчого акта з питань страхових ризиків сталому функціонуванню економіки та їх оцінки в руслі процесів адаптації законодавства України до нормативів ЄС, з урахуванням змісту Білої книги, розробленої у 2020 р. Національним банком України;

– виокремлення основних тенденцій розвитку страхової справи та економічної безпеки у світі;

– обґрунтування доцільності побудови та впровадження нових елементів механізму регулювання ринку страхування в Україні з позицій економічної безпеки;

– положення щодо створення законодавчо-нормативної бази з функціонування системи обміну інформацією щодо забезпечення економічної безпеки в процесах страхування;

дістали подальшого розвитку:

– наукові положення щодо особливостей співвідношення понять «економічна безпека», «страхування», «оцінка ризиків» і «страховий ризик»;

– типові механізми розслідування правоохоронними органами правопорушень у страховій сфері, можливих шахрайських дій на страховому ринку;

– наукові положення про необхідність приведення національної страхової системи у відповідність до світових стандартів;

– організаційно-правові механізми функціонування ринку страхування в Україні в аспекті забезпечення її економічної безпеки;

– питання щодо врегулювання державно-приватного партнерства у сфері страхування та економічної безпеки шляхом створення механізмів зацікавленості власників страхових компаній;

– напрями діяльності органів державної влади, на які покладено завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави, до яких належать процеси страхування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки й пропозиції можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого дослідження питань цієї теми (Акт Національної академії внутрішніх справ від 23 липня 2020 р.);

– *практичній діяльності* правоохоронних органів України – з метою розроблення та вдосконалення відомих нормативно-правових актів, підготовки

посібників, методичних рекомендацій (Акт Головного управління Національної поліції України у Київській області від 28 липня 2020 р.);

– *освітньому процесі* – при підготовці лекцій, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з криміналістики, кримінального процесу (Акт ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» від 14 липня 2020 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки та пропозиції, сформульовані в дисертації, оприлюднено на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави» (м. Київ, 15 травня 2020 р.); «Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи» (м. Київ, 15–16 вересня 2020 р.); «Роль юриспруденції у формуванні сучасного суспільства» (м. Київ, 8 жовтня 2020 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено у 8 наукових публікаціях, з яких чотири статті – у виданнях, віднесених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – в іноземному юридичному виданні, три – у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, логічно об'єднаних у дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 228 сторінок, з них основного тексту – 182 сторінки. Список використаних джерел налічує 225 найменувань та займає 24 сторінки. 5 додатків розміщено на 9 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, надано відомості щодо шляхів і форм їх упровадження; наведено характеристики апробацій і публікацій, у яких відображено основні положення роботи, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-правові основи дослідження організаційно-правових засад виявлення та розкриття загроз економічній безпеці України в процесах страхування» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Історіографія дослідження організаційно-правових засад виявлення та розкриття загроз економічній безпеці України в процесах страхування»* встановлено, що питання страхових ризиків сталому функціонуванню економіки та їх оцінки мають безпосереднє відношення до системи економічної безпеки, що робить дослідження актуальним, тим паче, що зазначена наукова проблема дотепер не була об'єктом окремого наукового дослідження. Це підтверджує доцільність проведення дослідження особливостей

економічної безпеки страхових компаній, зокрема зважаючи на значну кількість загроз, що нині супроводжують їх господарську діяльність.

Аналізом історіографії досліджень щодо організаційно-правових засад виявлення та розкриття загроз економічній безпеці України встановлено, що наявний рівень державного регулювання страхового сектору економіки України поки що не можна назвати ефективним. Найбільш перспективним для підвищення рівня економічної безпеки з позиції застосування механізмів страхування ризиків сталому функціонуванню економіки є системи показників для моніторингу результатів діяльності страховиків.

Проаналізовано напрями впливу страхування на економіку. Констатовано, що страхування робить бізнес більш безпечним. Придбання страхового полісу підштовхує бізнес до усвідомлення ризиків, з якими він стикається у своїй повсякденній діяльності.

Наголошено, що в сучасних умовах розвитку національної економіки пріоритетними завданнями державного регулятора у напрямі створення для вітчизняного ринку страхування легітимного та безпечного середовища є зміна орієнтованості капіталізації страховиків та якості їх активів, підвищення вимог до вітчизняних перестрахових компаній та перестраховиків-нерезидентів, уведення обов'язкового розміщення коштів страхових резервів у вигляді державних цінних паперів, як таких, що дають високу ставку доходності та мають високий рівень надійності. Доведено, що зазначені заходи суттєво вплинуть на підвищення рівня фінансово-економічної безпеки сфери страхування та, як наслідок, на безумовне виконання страховиками взятих на себе зобов'язань і відновлення довіри суспільства до страховиків.

У підрозділі 1.2 *«Забезпечення економічної безпеки держави в процесах страхування»* зазначено, що економічна безпека – це комплекс економічних, політичних, правових, геополітичних умов, що забезпечують захист життєвоважливих інтересів держави відносно її ресурсного потенціалу, можливостей збалансованого та динамічного зростання національної економіки. У функціонуванні економіки загрози мають комплексний характер та обумовлені, насамперед, зниженням інвестиційно-інноваційної активності та науково-технічного потенціалу, стагнацією аграрного та розбалансуванням банківського секторів, зростанням зовнішнього та внутрішнього боргу.

Визначено, що економічна безпека передбачає не тільки стабільний стан економічного розвитку країни, але й здатність держави зберегти досягнутий рівень фінансового, соціального та національного добробуту. Вивченням досвіду іноземних країн встановлено, що механізм страхування може оцінюватись як складова національної системи забезпечення економічної безпеки держави.

Сучасна система страхування являє собою потужний механізм захисту економічних інтересів не тільки окремого індивіда, але й держави загалом. Сутність і роль страхування можна виразити його функціями – ризиковою, попереджувальною, ощадною та контрольною. З метою забезпечення стійкості державних і корпоративних систем особливого значення набувають різні форми

страхування ризиків (страхування життя; соціальне страхування; майнове страхування; екологічне страхування; страхування відповідальності).

Обґрунтовано, що основними напрямками розвитку системи страхування щодо забезпечення сталого функціонування економіки є: соціальне страхування, особисте страхування, страхування підприємств, екологічне страхування, страхування інформаційних і фінансових ризиків. Тобто система страхування ризиків сталому функціонуванню економіки та їх оцінки повинна передбачати страхування внутрішньо- та зовнішньоекономічних загроз.

На основі системного підходу до економічної безпеки держави зроблено висновок, що страхування є органічною складовою частиною (підсистемою) системи забезпечення економічної безпеки, тобто в механізм регулювання економічною безпекою вбудовується важливий елемент, за допомогою якого встановлюється прийнятний (мінімальний) рівень ризиків у всіх сферах життєдіяльності людини, суспільства та держави.

У підрозділі 1.3 *«Компаративістичний аналіз процесу страхування та його імплементація в українському законодавстві»* встановлено, що приведення українського законодавства у відповідність до страхового законодавства Європейського Союзу є одним з пріоритетних напрямів економіки України.

Кризові явища (зокрема, пандемія Covid-19) та інші негативні політичні й економічні події, зниження рівня матеріального добробуту населення обумовили значне зменшення споживчого попиту на страхові послуги. Акцентовано, що в умовах зниження попиту на страхові послуги проблематика забезпечення високого рівня економічної безпеки страхових компаній і страхувальників є досить актуальною для вітчизняного страхового ринку, що вимагає аналізу нормативно-правового забезпечення економічної безпеки страхування в Україні з метою визначення основних правових, економічних та політичних дестабілізуючих чинників. Визначено групи основних законодавчих і нормативно-правових актів, що регулюють рівень національної безпеки, економічної безпеки держави та економічної безпеки учасників ринку страхування.

Установлено, що ключовим завданням процесу регулювання відносин, які виникають між суб'єктами страхування в Україні, є створення безпечних умов їх функціонування. Головним критерієм, який забезпечує економічну безпеку страхового ринку, є надійність його суб'єктів, зокрема, страховиків, яка полягає у збалансованості системи фінансових показників, стійкості до внутрішніх і зовнішніх загроз, виконанні зобов'язань.

Тенденції розвитку страхування дають змогу спрогнозувати те, що розвиток страхових відносин сприятиме узгодженню інтересів держави, страхових компаній і громадян у питаннях забезпечення страхового захисту, що сприятиме підвищенню економічної безпеки держави та ефективності функціонування національної економіки.

Розділ 2 «Методологія дослідження організаційно-правових засад виявлення та розкриття загроз економічній безпеці України в процесах страхування» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Методологія, методика та етапи дослідження організаційно-правових засад виявлення і розкриття загроз економічній безпеці України в процесах страхування» розкрито специфіку роботи з вихідною інформацією про ознаки кримінальних правопорушень, що дало підстави стверджувати – ця інформація безпосередньо пов'язана з відносинами страхування. Після отримання вихідної інформації про шахрайство у страховій сфері важливим є правильне висунення версій, що передбачає перевірку припущення про інсценування страхової події.

Кримінальні правопорушення, пов'язані з шахрайством у сфері страхування, характеризуються високим рівнем латентності. Про них стає відомо в результаті надходження повідомлень чи матеріалів з контролюючих органів; рідше – під час розслідування інших кримінальних правопорушень у сфері господарської чи службової діяльності, проти власності; проведення негласних слідчих розшукових дій; реєстрації заяв і повідомлень про вчинення факту кримінальних правопорушень у сфері страхування.

За результатами збору та аналізу отриманої інформації визначається причетність або непричетність осіб до правопорушень у сфері страхування. Якщо є достатньо доказів, які вказують на наявність ознак правопорушення у страховій сфері, вирішується питання щодо внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

У процесі страхування, зокрема в результаті страхування ризиків сталому функціонуванню економіки та їх оцінки, також можна виявити, отримати й використовувати важливу доказову інформацію про реєстрацію підприємств, рух матеріальних цінностей і коштів, місцезнаходження окремих осіб тощо, що за наявності налагодженої системи обміну інформацією між суб'єктами страхових правовідносин і правоохоронними органами, має важливе значення для виявлення загроз сталому функціонуванню економіки.

Акцентовано на необхідності приведення національної страхової системи у відповідність до світових стандартів, з цією метою розроблено комплекс взаємопов'язаних заходів:

- установлення єдиних вимог і стандартів ведення страхового бізнесу, створення ефективного механізму державного регулювання шляхом розроблення уніфікованого кодексу законів про страхування з урахуванням міжнародного досвіду;

- стимулювання капіталізації страхового ринку шляхом подальшого підвищення мінімального розміру статутних капіталів страхових компаній (у розмірі не менше 5 млн євро) і підвищення вимог до їх платоспроможності;

- створення гарантійного фонду для забезпечення виконання зобов'язань перед страхувальниками у разі банкрутства страхової компанії;

- установлення нових форм статистичної і бухгалтерської звітності відповідно до міжнародних стандартів, зокрема з метою її спрощення, посилення контролю за рухом страхових полісів усередині страхових компаній, встановлення чітких термінів здачі страховими посередниками фінансових звітів;

– активізація розвитку інфраструктури ринку (страхових посередників, аварійних комісарів та інших осіб) і стимулювання створення та розвитку нових самостійних організацій страхового ринку.

У підрозділі 2.2 *«Зміст і характер економічних загроз у страховій діяльності в Україні»* встановлено, що захищеність економічних інтересів страхової компанії від внутрішніх і зовнішніх загроз залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних чинників, насамперед визначається станом їх розвитку, фінансовою результативністю та ефективністю діяльності. Водночас вона зумовлена і реальним фінансовим станом суб'єктів господарювання.

Фінансова безпека у сфері страхування – це такий фінансовий стан, який характеризується здатністю забезпечувати захист фінансових інтересів усіх суб'єктів національної економіки у страховій сфері, за умов стабільності системи фінансових показників і забезпечення своєчасних виплат за взятими зобов'язаннями.

Проведене дослідження діяльності вітчизняних страхових компаній у сучасних економічних умовах дало змогу узагальнити найпоширеніші чинники внутрішніх загроз страховому бізнесу.

Важливим завданням страхових компаній у рамках забезпечення економічної безпеки страхового ринку є формування збалансованих страхових портфелів, тобто необхідність залишатися фінансово стійкими навіть при настанні значних за розмірами збитків.

При розгляді можливих небезпек економічній безпеці страхового ринку акцентовано увагу на можливих шахрайських діях з боку суб'єктів страхового ринку та необхідності розробки ефективних програм боротьби з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом. Доведено, що злочинні дії на страховому ринку в більшості випадків спрямовані на максимізацію прибутку або отримання доходу, який не буде підлягати оподаткуванню. Установлено, що страхові компанії вдаються до протиправних дій задля зменшення розміру страхового відшкодування, їхні працівники – для отримання власної економічної винагороди. Розкрито найбільш розповсюджені схеми економічних махінацій на страховому ринку, зокрема ті, що можуть скоюватися страховиками та страховими посередниками; страхувальниками; працівниками страхових компаній.

У підрозділі 2.3 *«Нормативно-правове регулювання процесів страхування в Україні»* здійснено аналіз законодавства України про страхування.

До загальних нормативно-правових актів передусім віднесено Конституцію України, Господарський кодекс України та Цивільний кодекс України, положення яких регулюють діяльність суб'єктів незалежно від виду господарювання, який вони здійснюють, а також Закони України «Про господарські товариства», «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», «Про акціонерні товариства», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» тощо.

Систему спеціального законодавства про страхову діяльність становлять Закони України «Про страхування», «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», що регулюють відносини у сфері страхування та спрямовані на утворення ринку страхових послуг, посилення страхового захисту майнових інтересів підприємств, установ, організацій та громадян, а також Кодекс торговельного мореплавства України.

Зроблено висновок, що одним із найважливіших чинників розвитку страхового права та страхової діяльності, зважаючи на її соціально-економічне значення для сталого функціонування економіки країни, є становлення і розвиток нормативної бази, яка б відповідала змісту і завданням цього сегмента економіки та забезпечувала б задоволення інтересів усіх учасників страхових правовідносин.

Розділ 3 «Моделювання виявлення та оцінювання загроз економічній безпеці України в процесах страхування» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Типологія сучасних правопорушень на українському страховому ринку»* з'ясовано, що у сфері страхування скоюється велика кількість не тільки інсценувань страхових подій, зловживань, але і тяжкі та особливо тяжкі кримінальні правопорушення. Матеріали практики свідчать, що останні вчиняються як з боку працівників страхових компаній, так і з боку клієнтів цих організацій. Збитки, які заподіюються страховим компаніям у результаті шахрайських дій клієнтів (страхувальників), дуже значні й, за різними оцінками, коливаються від 1 до 2 % від суми внесків, які надійшли. Утім, серед страховиків прийнято вважати, що від 10 до 20 % усіх страхових виплат доводиться на страхові випадки, які сплановані, підготовлені та проведені з використанням попередньої злочинної змови шахраями. Важливим є те, що до страхових шахрайств відносять усі види протиправних дій у сфері страхування незалежно від їх суб'єктів, наявності складу злочину тощо.

Констатовано, що в процесі виявлення правопорушень у страхових відносинах особливу увагу потрібно приділяти:

- аналізу статистичних показників і звітів про діяльність страхових компаній, в яких можуть міститися ознаки вчинення правопорушень службовими особами страхової компанії;
- своєчасному отриманню оперативно значущої інформації, яку після перевірки можливо використати як достатні докази для заведення оперативно-розшукової справи та проведення в рамках останньої оперативно-технічних заходів, які б дозволили отримати додаткові дані, а також доказову базу щодо вчинення кримінальних діянь.

Особливості страхового шахрайства, порівняно з шахрайством в інших сферах фінансових відносин, полягають у тому, що: об'єктом страхового шахрайства є кошти страхового фонду, що перебуває у віданні страховика; страхове шахрайство пов'язане з використанням специфіки страхового бізнесу (злочинець діє в межах правового поля, регламентованого нормами цивільного

й адміністративного законодавства); винний у страховому шахрайстві порушує відносини щодо захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб при настанні певних подій (страхових випадків), які штучно створює (інсценує, провокує) чи незаконно використовує; зазвичай страхове шахрайство включає низку інших кримінальних правопорушень.

У підрозділі 3.2 *«Виявлення та розкриття правопорушень на українському страховому ринку»* розкрито найбільш поширені схеми правопорушень у сфері страхування, що пов'язані із страхуванням відповідальності власників автотранспорту, інсценуванням або фальсифікацією ДТП, угонів. Переважна кількість злочинів вчиняється у сфері особистого страхування: в страхуванні осіб, які в'їжджають за кордон, шляхом фальсифікації медичних рахунків і завищення цін на медичні послуги; у медичному страхуванні шляхом інсценування нещасних випадків і травм; у накопичувальному страхуванні життя. Якщо раніше, на початковому етапі розвитку страхування, злочини вчиняли окремі несумлінні громадяни, то нині – це цілі злочинні групи, досвідчені й добре підготовлені.

Поряд із законодавством України в кримінальному законодавстві багатьох іноземних країн шахрайство в страховому бізнесі (зловживання в страхуванні) передбачено спеціальними статтями Кримінального кодексу (Австрія, Голландія, Польща, США, Канада). Показовим є те, що в США на федеральному рівні діє Національне бюро у боротьбі з шахрайством у сфері страхування (National Insurance Crime Bureau), крім того, майже в кожному штаті є особливий державний орган, який займається виявленням і розслідуванням шахрайства у сфері страхування.

На підставі аналізу особливостей і тенденцій розвитку оперативної обстановки та прогнозованих загроз державній безпеці України здійснено уточнення завдань і основних напрямів оперативно-службової діяльності з попередження та протидії загрозам сталому функціонуванню економіки.

У підрозділі 3.3 *«Шляхи удосконалення захисту процесів страхування від загроз економічній безпеці України»* проаналізовано та визначено основні напрями впровадження міжнародних стандартів страхування в Україні, як одного з важливих завдань і можливих напрямів уходження страхового ринку держави у міжнародне страхове співтовариство. Акцентовано увагу на врахуванні внутрішніх можливостей держави, пов'язаних з її економічним і політичним становищем, фінансовою стабільністю та законодавчою базою зі страхування.

Доведено необхідність виокремлення сфери перестрахування в окрему, автентичну зі створенням відповідних самостійних органів контролю та організації роботи, зміною порядку реєстрації договорів і посиленням відповідальності за страхові правопорушення у вигляді введення окремої статті в Кримінальному кодексі України в разі завдання значної шкоди інтересам держави (привласнення, заволодіння бюджетними коштами тощо).

Наведено основні характеристики нормативно-правового регулювання страхового ринку в таких країнах світу, як Польща, Великобританія, Німеччина, Швейцарія, США.

На міжнародному рівні проблемам захисту сфери страхування надається більш вагоме значення, ніж в Україні, незважаючи на те, що рівень страхових правопорушень останньої є вищим. Отже, правоохоронним і державним контролюючим органам необхідно удосконалювати систему захисту та протидії протиправним механізмам на національному і міжнародному рівнях.

Розглянуто виявлені правоохоронними органами України протиправні механізми, які діють на українському страховому ринку, зокрема: виведення грошових коштів за кордон та їх привласнення через перестраховування; обготівкування грошових коштів шляхом придбання «сміттєвих» цінних паперів; ухилення від оподаткування; обготівкування через фізичних осіб-підприємців (ФОП); факторинг.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, яке полягало у вдосконаленні механізму організаційно-правового регулювання оцінювання ефективності діяльності суб'єктів страхових правовідносин щодо їх діяльності у сфері економічної безпеки України. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків, спрямованих на досягнення поставленої мети, зокрема:

1. Аналіз досліджуваної теми засвідчив суттєвий вплив державного регулювання на діяльність суб'єктів страхових правовідносин щодо їх функціонування у сфері економічної безпеки України. У сучасних умовах розвитку національної економіки пріоритетними завданнями державного регулятора у напрямі створення для вітчизняного ринку страхування легітимного та безпечного середовища є зміна орієнтованості капіталізації страховиків та якості їхніх активів, підвищення вимог до вітчизняних страхових компаній та страховиків-нерезидентів, уведення обов'язкового розміщення коштів страхових резервів у вигляді державних цінних паперів, як таких, що дають високу ставку доходності й мають високий рівень надійності. Організаційно-правові заходи повинні суттєво вплинути на підвищення рівня фінансово-економічної безпеки сфери страхування та, як наслідок, безумовне виконання страховиками взятих на себе зобов'язань і відновлення довіри суспільства до них.

2. На основі системного підходу до економічної безпеки держави констатовано про те, що страхування є органічною складовою частиною (підсистемою) системи забезпечення економічної безпеки, що об'єктивно визначає її мету та завдання. Тобто в механізм організації страхової справи в контексті регулювання економічної безпеки вбудовується важливий елемент, за допомогою якого встановлюється прийнятний (мінімальний) рівень ризиків у всіх сферах життєдіяльності людини, суспільства та держави.

Обґрунтовано, що страхування є надійним джерелом інвестицій у перспективні сфери і фінансово-економічним інструментом з формування та перерозподілу цільових фондів грошових коштів між учасниками страхових відносин з метою відшкодування збитку, забезпечуючи у такий спосіб загальне

для системи страхування завдання щодо підтримання стабільного функціонування економіки.

Реалізація завдання щодо підтримання достатнього обсягу фінансових ресурсів страхової галузі є потенційним чинником економічної безпеки, що знаходить свій прояв як на мікроекономічному рівні через укладання угод страхування з юридичними та фізичними особами, так і на макроекономічному рівні – у разі виникнення природних чи техногенних катастроф, що охоплюють великі території та загрожують життю значної кількості людей. Установлено, що головним обов'язком державних органів влади є створення законодавчо підкріпленого механізму захисту національних економічних інтересів та протидії негативному впливу внутрішніх і зовнішніх загроз. За допомогою ефективної системи страхування реалізуються завдання щодо забезпечення фінансових інтересів України та її громадян.

В умовах трансформації безпекових процесів в економіці, розвиток організаційно-правового забезпечення страхової справи в Україні у майбутньому сприятиме ефективній реалізації інтересів держави, страхових компаній та громадян щодо забезпечення страхового захисту, і у такий спосіб підвищить економічну безпеку держави загалом.

3. Констатовано, що ефективність діяльності з виявлення і розкриття страхових шахрайств значною мірою залежить від здійснення взаємодії на рівні правоохоронних та інших державних контролюючих органів, а також страхових організацій, об'єднання зусиль яких у боротьбі з правопорушеннями на страховому ринку дасть змогу сконцентрувати їхні сили, засоби, технічні можливості, охопити пошуковою роботою більшість об'єктів, оптимально використовувати можливості кожного із суб'єктів для виявлення і викриття злочинців.

Доведено, що труднощі та зволікання, що нерідко трапляються під час отримання інформації від страхових компаній, негативно позначаються на ефективності розслідування. Вивченням слідчої практики встановлено, що керівники страхових компаній неохоче йдуть на будь-які офіційні контакти з правоохоронними органами. До чинників, що ускладнюють процес взаємодії страхових компаній і правоохоронних органів у разі виявлення фактів шахрайства, віднесено: ймовірність викриття під час офіційного розслідування причин та умов злочину, що може поставити під сумнів професійну придатність окремих службових осіб страхової компанії чи розкрити певні службові зловживання; намагання керівників страхової компанії зберегти її репутацію у ділових колах, приховавши факти шахрайства; недовіру до правоохоронних органів.

4. Установлено, що функція оцінювання ефективності діяльності суб'єктів страхових правовідносин, діяльність яких пов'язана зі сферою економічної безпеки України, є одним з основних напрямів впливу на страхові правовідносини. До функцій оцінювання ефективності діяльності суб'єктів страхових правовідносин, діяльність яких пов'язана зі сферою економічної безпеки України, належить:

- підтримання конструктивності у роботі страхової системи щодо забезпечення сталого функціонування економіки відповідно до європейських і світових стандартів;
- підтримання правового становища суб'єктів страхової діяльності та учасників ринку страхових послуг;
- забезпечення захисту прав і законних інтересів споживачів страхових послуг;
- забезпечення балансу приватних і публічних інтересів при здійсненні страхової діяльності, уникнення ризиків правопорушень у цій сфері;
- реалізація державного нагляду (контролю) за додержанням стандартів, норм і правил суб'єктами страхової діяльності;
- відповідальність за порушення норм страхового законодавства.

Нормативно-правове закріплення, реалізація та дотримання критеріїв оцінювання ефективності діяльності суб'єктів страхових правовідносин, діяльність яких пов'язана зі сферою економічної безпеки України, дозволить у належний спосіб вирішити завдання системності їхньої роботи, що, водночас, матиме позитивний вплив на формування страхових правовідносин.

5. Акцентовано **на необхідності приведення адміністративно**-правових форм оцінювання ефективності діяльності суб'єктів страхових правовідносин з позиції забезпечення національних економічних інтересів і протидії загрозам економічній безпеці України:

- установлення єдиних вимог і стандартів оцінювання ефективності діяльності суб'єктів страхових правовідносин з позиції забезпечення національних економічних інтересів і протидії загрозам економічній безпеці України, з урахуванням міжнародного досвіду;
- стимулювання ефективної взаємодії суб'єктів страхових правовідносин і правоохоронних органів з позиції забезпечення національних економічних інтересів і протидії загрозам економічній безпеці України;
- створення контрольного механізму для забезпечення виконання зобов'язань перед страхувальниками у разі банкрутства страхової компанії і недопущення спричинення шкоди економічним інтересам держави;
- установлення нових форм статистичної і бухгалтерської звітності відповідно до міжнародних стандартів, зокрема з метою її спрощення, посилення контролю за рухом страхових полісів усередині страхових компаній, установлення чітких термінів здачі страховими посередниками фінансових звітів і доступу до них правоохоронних органів;
- активізація розвитку організаційно-правових підходів до стабільного функціонування ринку страхових послуг, удосконалення інфраструктури ринку (страхових посередників, аварійних комісарів та інших осіб) і стимулювання їх зацікавленості у забезпеченні економічної безпеки України.

6. Констатовано, що типологія правопорушень у сфері страхування за ознакою загрози сталому функціонуванню економіки держави дає змогу розподілити протиправні зазіхання на взаємопов'язані ланки.

Акцентовано увагу на тому, що нині поширеними є випадки, коли особа видає себе за представника відомої страхової компанії, користується її фірмовими бланками та має підроблену печатку відповідної юридичної особи. До того ж настання страхового випадку та подання заяви про відповідний випадок не є моментом, з якого злочин вважається закінченим, оскільки за таких умов саме діяння містить дещо інше змістове наповнення.

7. Установлено, що для запобігання вчинення правопорушень необхідно розмежувати компанії, які надають послуги страхування та перестрахування, та, відповідно, створити нові контролюючі підрозділи, змінити порядок реєстрації договорів, посилити відповідальність за страхові правопорушення у вигляді введення окремої статті в Кримінальному кодексі України в разі завдання значної шкоди інтересам держави (привласнення, заволодіння бюджетними коштами тощо).

Нагальним є вирішення питання про внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку та вимог щодо здійснення перестрахування у страховика (перестраховика) нерезидента» стосовно повної заборони страхування чи вироблення критеріїв, які б унеможливили потрапляння грошових коштів, переказаних в якості оплати за перестрахування у компанії, що фінансують збройні сили чи будь-які інші військові формування, установи, підприємства на території Російської Федерації.

8. Визначено, що впровадження міжнародних стандартів страхування в Україні є одним із важливих завдань і можливих напрямів уходження страхового ринку держави у міжнародне страхове співтовариство. Однак це можливо лише при врахуванні внутрішніх можливостей держави, пов'язаних з її економічним і політичним становищем, фінансовою стабільністю і законодавчою базою зі страхування. Наголошено, що державний нагляд за страховою діяльністю має бути спрямований на посилення якості виконання функцій щодо нагляду за страховою діяльністю у напрямках запобігання банкрутству страховиків, грубого порушення ними зобов'язань перед страхувальниками, здійснення псевдострахування з метою відмивання грошових коштів, виплати керівникам та іншим відповідальним особам підприємств, особливо державного сектора, незаконних комісійних винагород. Доведено, що таке регулювання сприятиме посиленню ролі на страховому ринку компаній, які мають стійке фінансове положення, і не допущенню на ринок спекулятивних і фіктивних компаній, які можуть нанести збиток як страхувальникам, так і розвитку страхової справи загалом.

Констатовано, що галузь страхування потребує змін у нормативно-правовому регулюванні оцінки ризиків для сталого функціонування економіки держави, зокрема:

- встановлення відповідальності кінцевих бенефіціарних власників за діяльність страхової компанії та спеціалізованого перестраховика;
- встановлення вимог до корпоративного управління та системи внутрішнього контролю;
- встановлення вимог до системи управління ризиками;

– забезпечення коректної оцінки вартості активів страхових компаній та адекватності оцінки резервів шляхом підвищення вимог до прийнятності активів страхових компаній;

– запровадження	Міжнародн	HYPERLINK
"https://zakon.rada.gov.ua/go/929_010"их		HYPERLINK
"https://zakon.rada.gov.ua/go/929_010"	стандарт	HYPERLINK
"https://zakon.rada.gov.ua/go/929_010"ів		HYPERLINK

"https://zakon.rada.gov.ua/go/929_010" фінансової звітності та проведення аудиту фінансової звітності для належного відображення справедливої вартості активів, що перебувають на балансі страхової компанії;

– розроблення рекомендацій та вимог до процедур оцінки обов'язкових резервів (детально регламентувати розрахунок технічних резервів для кожного сегмента ризику);

– перевірка методик і внутрішніх положень страхових компаній для розрахунку резервів;

– перевірка неспецифічних страхових договорів (наприклад, консультаційних, маркетингових, послуг страхових агентів) щодо відповідності їх укладення;

– співвідношення відповідності предмета договору з його тарифною частиною з метою унеможливлення штучного збільшення витратної частини;

– зобов'язання страхової компанії щодо інформування у певних випадках громадян.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Ліченко І. В. Типологія сучасних правопорушень на українському страховому ринку. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2. Т. 5. С. 177–183.

2. Ліченко І. В. Загрози економічній безпеці України, які виникають в процесі страхування та попереджувальні заходи. *Юридична наука*. 2019. № 7. С. 145–151.

3. Ліченко І. В. Забезпечення економічної безпеки держави в процесах страхування. *Юридична наука*. 2020. № 3. С. 187–192.

4. Ліченко І. В. Компаративістичний аналіз страхування в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 4. С. 171–175.

5. Ліченко І. В. Шляхи удосконалення діяльності правоохоронних органів в частині захисту українського страхового ринку. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)* (Республіка Польща). 2020. № 6. С. 144–148.

6. Ліченко І. В. Сучасний стан розвитку системи інформаційної безпеки держави. *Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави: матеріали XI Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 15 трав. 2020 р.)*. Київ: Нац. акад. СБУ, 2020. С. 138–140.

7. Ліченко І. В. Забезпечення процесів страхування в Україні правоохоронними органами. *Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації*:

реалії та перспективи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15–16 верес. 2020 р.). Київ: Наук.-досл. ін-т публічного права, 2020. С. 43–45.

8. Ліченко І. В. Виявлення незаконних операцій та зловживання у страхових відносинах. *Роль юриспруденції у формуванні сучасного суспільства: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8 жовт. 2020 р.). Київ: МАУП, 2020. С. 77–81.*

АНОТАЦІЯ

Ліченко І. В. Організаційно-правові засади виявлення та розкриття загроз економічній безпеці України в процесі страхування. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 21.07.01 – забезпечення державної безпеки України. – ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом». – Київ, 2021.

У дисертації розроблено наукові основи регулювання суспільних відносин, що виникають під час оцінювання суб'єктами страхового ринку економічних процесів, функціональності системи економічної безпеки. Визначено систему суб'єктів страхових правовідносин, задіяних у сфері економічної безпеки України, сформульовано поняття, мету та завдання оцінювання ризиків в економічній сфері життя українського суспільства. Розкрито наявні підходи до класифікації критеріїв оцінювання економічних процесів у сфері економічної безпеки України та здійснено характеристику системи оцінювання ефективності діяльності суб'єктів страхових правовідносин в аспекті економічної безпеки України.

З'ясовано сутність і види адміністративно-правових форм оцінювання ефективності діяльності суб'єктів страхових правовідносин, діяльність яких пов'язана зі сферою економічної безпеки України. Застосування наукових методів пізнання сприяло виокремленню та характеристиці організаційно-правових механізмів оформлення страхових ризиків сталому функціонуванню економіки та їх оцінки. Розроблено пропозиції щодо вдосконалення механізму організаційно-правового регулювання діяльності суб'єктів страхових правовідносин щодо реагування на виявлені в процесі страхування загрози сталому функціонуванню економіки, економічній безпеці України.

Ключові слова: державна безпека, економічна безпека, національна безпека, державне управління, загрози у сфері економічної безпеки, страхування, оцінка ризиків.

АННОТАЦИЯ

Личенко И. В. Организационно-правовые основы выявления и раскрытия угроз экономической безопасности Украины в процессе страхования. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 21.07.01 – обеспечение государственной безопасности Украины. –

ЧАО «Высшее учебное заведение «Межрегиональная Академия управления персоналом». – Киев, 2021.

В диссертации разработаны научные основы регулирования общественных отношений, возникающих при оценке субъектами страхового рынка экономических процессов, функциональности системы экономической безопасности. Определена система субъектов страховых правоотношений, задействованных в сфере экономической безопасности Украины, сформулировано понятие, цели и задачи оценки рисков в экономической сфере жизни украинского общества. Раскрыты имеющиеся подходы к классификации критериев оценки экономических процессов в сфере экономической безопасности Украины и осуществлена характеристика системы оценки эффективности деятельности субъектов страховых правоотношений в аспекте экономической безопасности Украины.

Установлена сущность и виды административно-правовых форм оценки эффективности деятельности субъектов страховых правоотношений, деятельность которых связана со сферой экономической безопасности Украины. Применение научных методов познания способствовало выделению и характеристике организационно-правовых механизмов оформления страховых рисков устойчивому функционированию экономики и их оценки. Разработаны предложения по совершенствованию механизма организационно-правового регулирования деятельности субъектов страховых правоотношений по реагированию на выявленные в процессе страхования угрозы устойчивому функционированию экономики, экономической безопасности Украины.

Внедрение международных стандартов страхования в Украине является одной из важных задач и возможных направлений вхождения страхового рынка страны в международное страховое сообщество. Однако необходимо учитывать внутренние возможности государства, связанные с ее экономическим и политическим положением, финансовой стабильностью и законодательной базой по страхованию. Отмечено, что государственный надзор за страховой деятельностью должен быть направлен на усиление качества выполнения функций по надзору за страховой деятельностью в направлениях предотвращения банкротства страховщиков, грубого нарушения обязательств перед страхователями, осуществление псевдострахования с целью отмыwania денежных средств, выплаты руководителям и другим ответственным лицам предприятий, особенно государственного сектора, незаконных комиссионных вознаграждений.

Установлено, что национальную страховую систему необходимо усовершенствовать в соответствии с мировыми стандартами, для этого разработан комплекс соответствующих взаимосвязанных мероприятий. Обоснована необходимость внесения изменений в нормативно-правовое регулирование оценки рисков для устойчивого функционирования экономики государства, составной частью которой является страхование, а также в действующую нормативно-правовую базу в страховой отрасли. Предотвращение совершения правонарушений предусматривает разграничение компаний, предоставляющих услуги страхования и перестрахования и, соответственно, создание новых

контролирующих подразделений, изменение порядка регистрации договоров и ужесточение ответственности за страховые правонарушения в виде введения отдельной статьи в Уголовный кодекс Украины в случае серьезного ущерба интересам государства (присвоение, завладение бюджетными средствами и т. д.).

Ключевые слова: государственная безопасность, экономическая безопасность, национальная безопасность, государственное управление, угрозы в сфере экономической безопасности, страхование, оценка рисков.

SUMMARY

Lichenko I. V. Organizational and legal bases of detection and disclosure of threats to economic security of Ukraine in the process of insurance. – *Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.*

Thesis for a candidate of law degree in specialty 12.00.09 – criminal procedure and criminology; forensic examination; operative-search activities (081 – Law). – PJSC «Higher Educational Institution «Interregional Academy of Personnel Management». – Kyiv, 2021.

The dissertation deals with the scientific basis for the regulation of social relations that arise during the assessment of the subjects of the insurance market of economic processes, the functionality of the economic security system. The system of subjects of insurance legal relations involved in the sphere of economic security of Ukraine is defined, the concept, purpose and tasks of risk assessment in the economic sphere of life of the Ukrainian society are formulated. The available approaches to the classification of criteria for evaluating economic processes in the sphere of economic security of Ukraine are revealed and the system of evaluating the effectiveness of the subjects of insurance relations in the aspect of economic security of Ukraine is characterized.

The essence and types of administrative and legal forms of assessing the effectiveness of the subjects of insurance relations, whose activities are related to the sphere of economic security of Ukraine are determined. The application of scientific methods of cognition contributed to the identification and characterization of organizational and legal mechanisms for registration of insurance risks to the sustainable functioning of the economy and their evaluation. Propositions to improve the mechanism of organizational and legal regulation of the subjects of insurance relations in relation to responding to threats identified in the insurance process to the sustainable functioning of the economy, economic security of Ukraine are developed.

Key words: state security, economic security, national security, public administration, threats in the sphere of economic security, insurance, risk assessment.

Наклад 100. Папір офсетний. Ум.-др. арк. 0,9.
Підписано до друку 15.06.2021. Замовлення 168.

Надруковано в «МП Леся».
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серія ДК № 892 від 08.04.2002.

«МП Леся»
03148, Київ, а/с 115.
Тел./факс: (066) 60-50-199, (098) 455-41-17
E-mail: lesya3000@ukr.net